

Hans Ø og Hans Ø

Af Peter R. Dawes

Oversættelse ved Esben Glendal

Hans Ø, en lille klippeø beliggende ved 80° 50' N i Kennedy Kanalen, er atter kommet i søgelyset på grund af spørgsmålet om dens tilhørsforhold. Øen, som er ca. 1 km² stor, ligger midt mellem Washington Land og Ellesmere Island på territorialgrænsen mellem Grønland og Canada (fig. 1). Denne blev fastlagt i grænseaftalen af 1973 på basis af kontinentalsoklens form. I den pågældende aftale, som blev undertegnet af Danmark og Canada, tog man ikke stilling til ejerforholdet til Hans Ø, og endnu i dag er situationen uafklaret. Skillelinien mellem Grønland og Canada, som går fra Labrador Havet i syd, gennem Davisstrædet og Baffin Bugten til Det arktiske Hav i nord, brydes således kun ved tidevandsmærkerne på hver side af Hans Ø; afhængig af hvilken fortolkning grænseproblematikken gives, har Grønland og Canada altså på dette sted en landegrænse!

Fornyet opmærksomhed

I 1972 foretog både Canada og Danmark geodætiske undersøgelser i området for at fastslå øens nøjagtige position

i forhold til kysterne på begge sider. Siden da er spørgsmålet om ejendomsretten til Hans Ø med mellemrum dukket op i medierne. Den nylige interesse for sagen skyldes især de canadiske videnskabelige aktiviteter på og omkring øen i perioden 1980–83. Projektet, som gik under navnet »Hans Island Ice Force Research Program«, og som styredes af Dome Petroleum, Alberta, Canada, havde et samlet budget på mere end 10 millioner kroner (can. \$ 1.350.000) (Dome Petroleum, 1984) og indbefattede såvel flystøttede operationer som oprettelse af bemandede videnskabelige stationer på øen i sommermånederne.

Artikler i den videnskabelige og populære presse i Grønland (Grønlandsposten, f. eks. Júlút, 1984, pk, 1984; Hainang, Harper, 1984), Danmark (Kristeligt Dagblad, f. eks. EAL, 1984; Aalborg Stiftstidende, f. eks. Lauritsen, 1984), Canada (APOA (Arctic Petroleum Operators' Association) Review, f. eks. Dome Petroleum, 1984) og England (Journal of Glaciology, Hudson, 1983, Brückner, 1984) har beskæftiget sig med mange aspekter af sagen om den

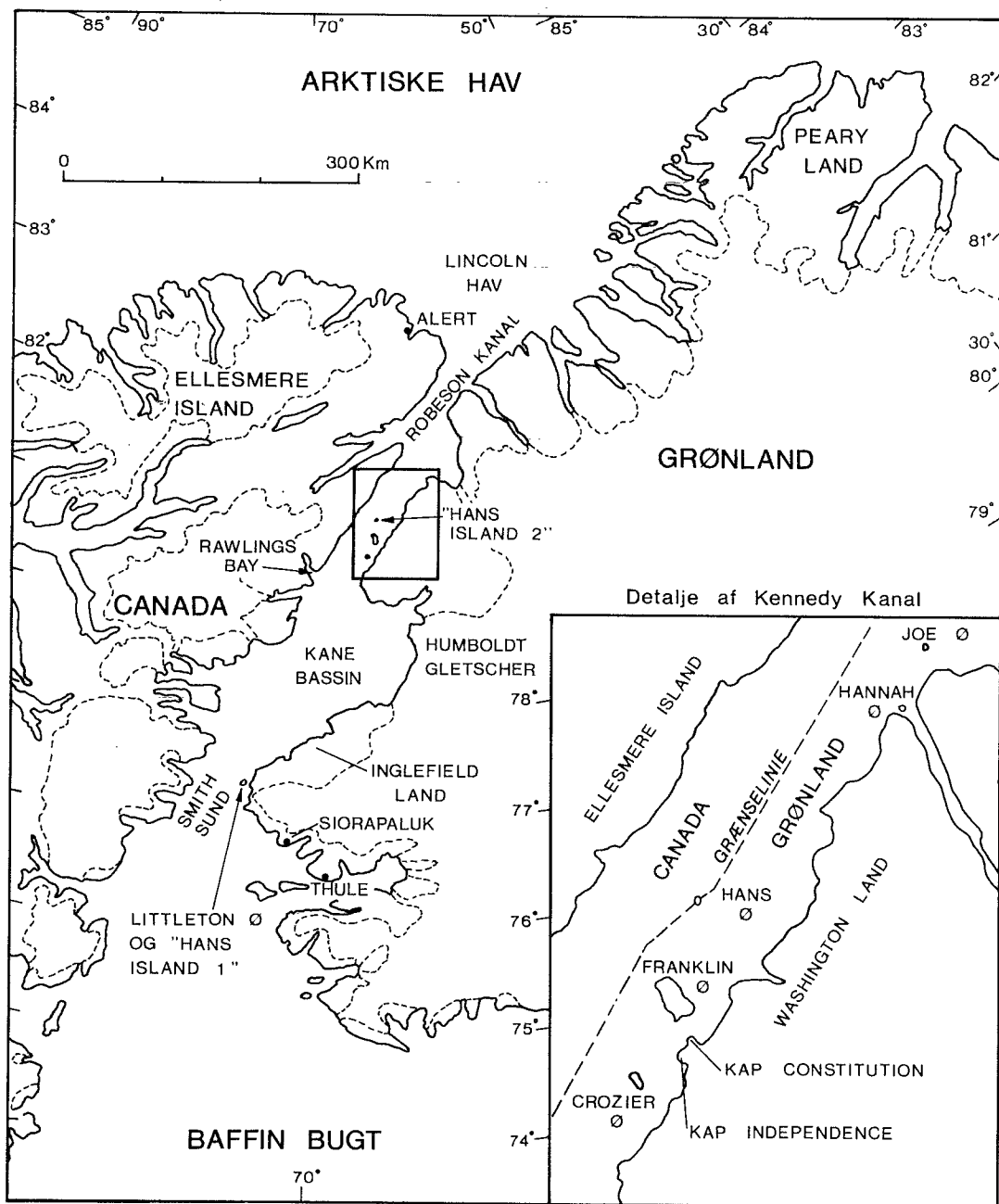

Fig. 1. Kort over Nares Strædet som viser de relative positioner for HANS ISLAND 1 og HANS ISLAND 2 samt et udsnit af Kennedy Kanalen, der viser Hans Ø på grænselinien mellem Canada og Grønland.

lille isolerede kalkstensø, der ligger ca. 350 km fra Siorapaluk, den nærmeste grønlandske bebyggelse i Thule distrik-

tet, og omkring 200 km fra den canadiske militærbase Alert på Ellesmere Island (fig. 1).

Fig. 2. Hans Ø i Kennedy Kanalen set mod vest med den canadiske kyst i baggrunden. Foto: Grønlands Geologiske Undersøgelse.

Hans Øs form, størrelse, sammensætning og geografiske placering (fig. 1, 2 & 3) gør den til et glimrende laboratorium til undersøgelse og måling af bevægelserne i den havis, der kommer oppe fra Det arktiske Hav og driver mod syd ned gennem den smalle Kennedy Kanal. Resultaterne af disse undersøgelser og målinger indeholder vigtige oplysninger for olieindustrien; mere præcist hævdes de at være af relevans for udformningen af offshore boreplatforme og for den »langsigtede sikkerhed og stabilitet vedrørende offshore efterforskning og produktionsfaciliteter i området ved Beaufort Havet« (Dome Petroleum, 1984).

Udforskning i relation til Hans Ø

En gennemgang af den litteratur, der

omtaler Hans Ø, viser, at der er forskellige meninger om, hvem der opdagede og navngav øen. To amerikanske ekspeditioner har begge fået tildelt æren heraf, nemlig »The Second Grinnell Expedition in search of Sir John Franklin, 1853–55« under ledelse af Dr. Elisha Kent Kane og »The North Polar Expedition, 1871–73« ledet af kaptajn Charles Francis Hall. Begge ekspeditioner overvintrede på Grønlands kyst: Kane i brigantinen »Advance« ved ca. 78° 40' N og Hall i U.S.S. »Polaris« ved ca. 81° 40' N. På baggrund af den ovenfor omtalte fornyede interesse i spørgsmålet synes det således nærliggende at give et historisk overblik over opdagelsen og navngivningen af dette lille, men tilsyneladende vigtige, landområde.

Denne artikel drejer sig ikke om Hans

Øs tilhørsforhold men behandler en periode i den geografiske udforsknings historie, som ligger længere tilbage end 100 år – og årtier før man end viste, at Grønland var en ø. Ironisk nok blev Hans Ø opdaget på et tidspunkt, da der også foregik territoriale diskussioner; ikke så meget om ejerforholdet til de opdagede områder men derimod om polarregionens grundliggende geografi. Mens på den side et antal amerikanske og britiske ekspeditioner i et halvt århundrede (1850–1900) med skibe og slæder gradvist trængte gennem Smith Sund for at udforske den lange og smalle vandvej (det nuværende Nares Stræde), som ved 82° N munder ud i det længe eftersøgte Polarhav, fastholdt den tyske geograf Dr. A. Petermann på den anden side sin forestilling om, at Grønland strakte sig op til og langt hinsides Nordpolen – en teori som måtte skrinlægges i 1909, da Robert E. Peary påviste, at Grønland er en ø. I denne periode blev hundreder af steder og lokaliteter langs rejseruterne ved den grønlandske kyst navngivet. Nogle af disse navne er nu officielt anerkendte og anvendes på kortmateriale over Grønland, mens andre er gået i glemmebogen og kun forekommer i beretningerne om de gamle ekspeditioner. Mange af navnene blev brugt som en hyldest til nationalt kendte mennesker, f. eks. medlemmer af den kongelige familie eller politikere, eller til personer, som på den ene eller anden måde var knyttet til ekspeditionerne, såsom rådgivere, hjælpere, sponsorer og ekspeditionsmedlemmer. I nogle tilfælde blev en person hædret mere end en gang af en ekspedition – nu og da på forskellige

tidspunkter af forskellige ekspeditioner (Laursen, 1972).

Således også med Hans Hendrik fra Fiskeræset; to forskellige ekspeditioner opkaldte på hver sit tidspunkt to geografisk vidt adskilte øer efter ham. Sagt med andre ord findes der på Grønlands nordkyst to øer, der begge bærer den kendte eskimos navn. Det er denne omstændighed, der har ført til visse uoverensstemmelser om opdagelsen og navngivningen af den nu kendte ø i Kennedy Kanalen.

De to Hans Øer

Beliggenheden af de to øer opkaldt efter Hans Hendrik er vist på figur 1.

Hans Island 1: En lille ø ud for kysten ved Smith Sund i det sydvestlige Inglefield Land på omtrent 78° 20' N. Det er vanskeligt (i dag måske endda umuligt) at fastslå præcist, hvilken lille ø Elisha Kane i 1854 gav navnet Hans Island. Øen er givetvis en ud af en gruppe af småøer nord for Littleton Ø (fig. 1 & 5). Øen – lokalt kendt for sine fuglekolonier – er ifølge Kane lavtliggende og består af prækambriske granitklipper, som vi nu ved er ca. 2000 millioner år gamle.

Hans Island 2: Den meget omtalte ø i Kennedy Kanalen ved ca. 80° 50' N. Øen er en mellemting mellem oval og nyreformet, omtrent 1 × 1,3 km stor og har stejle klippeskrænter, som når op i en højde af ca. 170 m (fig. 2). Den består af hvid, lagdelt, fossilholdig kalksten fra Silur, der er 430 millioner år gammel.

Navnet Hans Ø autoriseredes i 1957 af Stednavneudvalget for Grønland som den officielle benævnelse for øen i Kennedy Kanalen. Navnet 'Hans' bruges

Fig. 3. Kennedy Kanalen set mod nord med Washington Land i forgrunden og Ellesmere Island i baggrunden. Figuren viser Hans Øs position. KI = Kap Independence, FØ = Franklin Ø. Foto: Geodætisk Institut, rute 545 H-N, nr. 11803, juli 1953.

ikke længere om øen ud for Inglefield Land, men Thule-eskimoerne har deres egne lokale navne for de fleste småøer, som udgør Littleton Ø-gruppen (mundtlig oplysning fra Innuterssuaq Uvdloriaq; se også nedenfor). En af disse øer var den første, der blev navngivet efter Hans Hendrik.

Hans Hendrik (Suerssaq) fra Fiskerøset (1834–1889)

Hans Hendrik (fig. 4) er blevet berømt inden for den arktiske udforskning – ikke så meget på grund af at de to øer blev opkaldt efter ham, men fordi han over en periode på 25 år var en uvur-

derlig hjælp for alle de væsentligste ekspeditioner, som udforskede Smith Sund ruten til Nordpolen. Han deltog i fire ekspeditioner, som gradvist forcerede sig vej gennem Nares Strædet. Disse blev ledet af E. K. Kane (1853–55, se fig. 5), I. I. Hayes (1860–61, fig. 6), C. F. Hall (1871–73, fig. 7, 8 & 9) og G. S. Nares (1875–76). De tre første var amerikanske og den sidste britisk.

Hans voksede op i et vestgrønlandsk samfund, som var under stærk påvirkning af den herrnhutiske mission, hvilket betød, at han bl. a. lærte at læse og skrive. Han var særlig egnet som as-

PORTRAIT OF HANS.

WILLIAM MORTON.

Fig. 4. Portræt af Hans Hendrik (fra Kane, 1856, vol. 1, s. 24) og William Morton (fra Blake, 1874, s. 133). Disse to satte ny nordlig rekord på den grønlandske side af Kennedy Kanalen i juni 1854; de var atter sammen 17 år senere om bord på U.S.S. Polaris, da skibet sejlede nordpå gennem Kanalen i august 1871, og det var ved denne lejlighed, at man så og senere opkaldte en lille ø midt i farvandet efter Hans.

sistent på de fremmede ekspeditioner til de nordlige egne – ikke kun som jæger og slædefører men også som forbindelsesled til indbyggerne i det nordlige Grønland. Han var højt værdsat, og de gamle ekspeditionsberetninger giver mange eksempler på, hvorledes Hans trodsede ugunstige betingelser og brugte sine evner som jæger og sin udholdenhed til at vejlede og hjælpe sine ledsagere. Så da lederne af ekspeditionerne gradvist erkendte hans praktiske kunnen så vel som hans store viden om områderne længst mod nord, blev det kutyme for dem at spørge efter ham, når ekspeditionerne nåede frem til de vestgrønlandske byer. Efter i 1877 at være vendt tilbage til Vestgrønland med Nares ekspeditionen blev Hans opfordret til at nedfælde sine erindringer om togterne nordpå (Lidegaard, 1968).

Navngivning af de to øer

Hans Hendrik blev først hædret af Kane, som skriver (Kane, 1856, bind 1, side 317–19):

»We now neared¹ the Littleton Island of Captain Inglefield² where a piece of good fortune awaited us. We saw a number of ducks, both eiders and harel-das; and it occurred to me that by tracking their flight we should reach their breeding-grounds. There was no trouble in doing so, for they flew in a bee-line to a group of rocky islets, . . . A rugged little ledge, which I named Eider Island, was so thickly colonized that we could hardly walk without treading on a nest . . . Nearby was a low and isolated rock-ledge, which we called Hans Island. The glaucous gulls, those cormorants of the Arctic seas, had made it their peculiar homestead.«

Dette er den ovenfor nævnte *Hans Island 1*. Den geografiske placering af Inglefields Littleton Ø er vist på fig. 1 & 5.

Ca. 20 år senere, under Hall ekspeditionen, som satte ny nordlig rekord ved næsten at nå frem til 82° 30' N ud for kysten ved Nyeboe Land, blev Hans atter hædret som navngiver til en ø (se fig. 7). Dr. Emil Bessels, der var skibslæge og leder af ekspeditionens videnskabelige program, skriver således (1879, s. 124):

»In der Frühe des 29. Aug., um halb ein Uhr, fuhren wir zwischen einer kleinen Insel und der Küste von Grinnell-Land dahin. Eine spätere Bestimmung verlegte das Eiland, welches Hans-Insel genannt wurde, in 80° 48' nördlicher Breite; selbst noch jetzt war die Fortsetzung der grønlandischen Küste nach Norden zu erkennen«.

Dette afsnit refererer til »Polaris'« sejlads mod nord gennem Kennedy Kanalen i august 1871 (se fig. 7 & 8). På vej sydpå det følgende år skriver Bessels (1879, s. 318) ud for den 13. august:

»Das Schiff folgte der allgemeinen Bewegung des Eises und trieb langsam südwärts. In dem Parallel der Hans-Insel wurde die Mittagbreite zu 80° 48' N. bestimmt; die Länge betrug 68° 38' W.; im Westen öffnete sich die Karl-Ritter-Bucht«.

Den officielle rapport om Hall ekspeditionen (Davis, 1876) siger ikke noget om navngivningen af Hans Ø, men på side 407, under overskriften »1872. August.«, står der:

»The vessel [U.S.S. *Polaris*] was tied to a large floe, and drifted slowly down

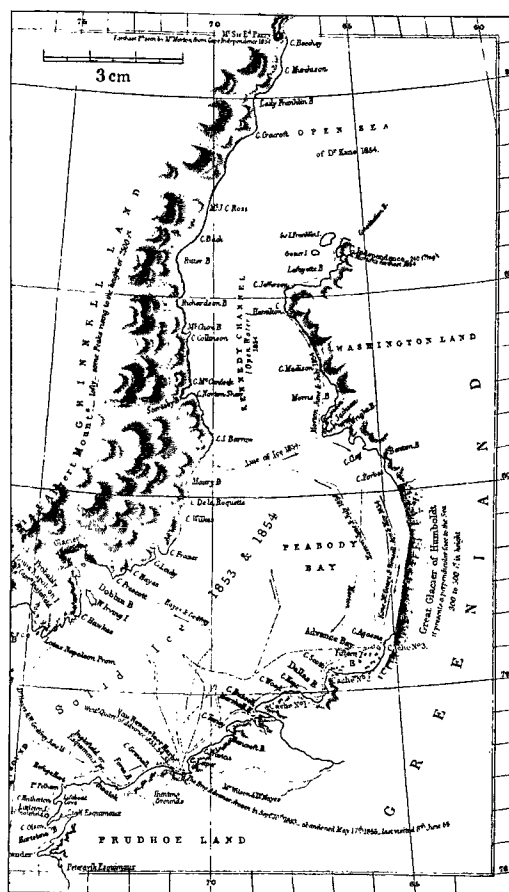

Fig. 5. Kort fra Kane ekspeditionen (1853–55) som viser den nordligste slæderute fulgt af Hans Hendrik og Morton til Kap Independence i 1854. Kanes 'Hans Island' ligger ved ca. 78° 20' N ud for »Littleton Island of Inglefield«. Fra Koch (1940).

the channel with the pack; about noon, she was quite near Hans Island and west³ of it. The latitude by observation was 80° 48' N; longitude 68° 38' W. The ship continued to drift, and at 7 p.m. was midway between Hans and Franklin Islands, which are ten miles distant from each other. Soundings were taken at a depth of 203 fathoms, with a bottom of black limestone«.

navngivningen af en ø i dette nordlige område. At dette er den korrekte udlægning af den citerede tekst, bekræftedes af Lidegaard, da han den 9. februar 1984 holdt foredraget 'Hans, en eskimo' i Det grønlandske Selskab i Nationalmuseet. Hans Hendriks erindringer, trykt i Grønlandsposten i 1878, blev oversat til dansk i Godthåb af Dr. H. Rink, og der findes også en engelsk udgave. Ingen af disse vidner om, at Kane skulle have opkaldt en ø i Kennedy Kanalen efter Hans. Kanes beretning (se ovenfor) fortæller entydigt om Hans Island nær Littleton Ø, og det er trods alt næppe sandsynligt, at Kane ville opkalde to øer efter den navnkundige grønlander.

Konklusionen er, at den Hans Island, som Lidegaard (1968) henviser til, er den samme som den, Kane døbte ud for Inglefield Land kysten ved 78° 20' N (*Hans Island 1* ovenfor) og ikke den, der i dag er genstand for diskussionen om tilhørsforhold. Der kan kun herske ringe tvivl om, at den Hans Ø blev navngivet af Hall ekspeditionen. I den forbindelse kan det nævnes, at endnu to små øer i den nordlige Kennedy Kanal blev opkaldt efter eskimoer i denne ekspedition, nemlig Hannah Ø og Joe Ø (fig. 1), og følgelig må det have været naturligt at anerkende Hans' indsats ved at lade den sidste af de tre 'eskimo-øer' bære hans navn.

Blev Hans Ø opdaget før 1871?

Følgende spørgsmål fortjener også overvejelse: Kunne Hans Ø være blevet set, d.v.s. opdaget, af Kane ekspeditionen (1853–55) eller eventuelt Hayes ekspeditionen (1860–61) og først navn-

givet mange år senere af Hall ekspeditionen (1871–73)?

Hans Ø dukker første gang op på Hall ekspeditionens kort (fig. 7 & 8), som viser kysterne på begge sider af Kennedy Kanalen. På Kane ekspeditionens kort (fig. 5) ses Grønlands kyst så langt mod nord som Kap Independence (det nordligste punkt Hans og Morton nåede i juni 1854) inklusive de to øer, som Kane døbte Franklin og Crozier. Ellesmere Island kysten på Kanalens anden side blev ikke besøgt af Kane ekspeditionen og blev derfor 'kortlagt' på afstand fra sydlige positioner. »Mt Sir Ed. Parry«, som ligger lidt nord for 82° N, beskrives som det »farthest Pt. seen by Mr Morton from Cape Independence 1854« (fig. 5). Med andre ord, da Hans og Morton stod på deres nordligste punkt på klipperne ved Kap Independence og rettede blikket nordpå over mod den anden kyst, hvor de så »Mt Sir Ed. Parry«, så de samtidig direkte mod (hen over) Hans Ø (se fig. 3). Men er Hans Ø overhovedet synlig fra klipperne ved Kap Independence, når man tager i betragtning, at den østlige ende af Franklin Ø ligger lige i synslinien? En grov triangulation på basis af de eksisterende korts højde- og længdeangivelser lader antyde, at Hans Ø er synlig fra *toppen* af Kap Independence, men det hjælper os ikke meget, når vi ikke ved nøjagtigt, hvor Hans og Morton stod. Kun en nøjagtig fastlæggelse af Hans' og Mortons rute ville kunne give et tilfredsstillende svar på spørgsmålet om, hvorvidt Hans Ø er synlig herfra eller ej.

Det vil sandsynligvis aldrig blive fastslået med sikkerhed, om Hans og Mor-

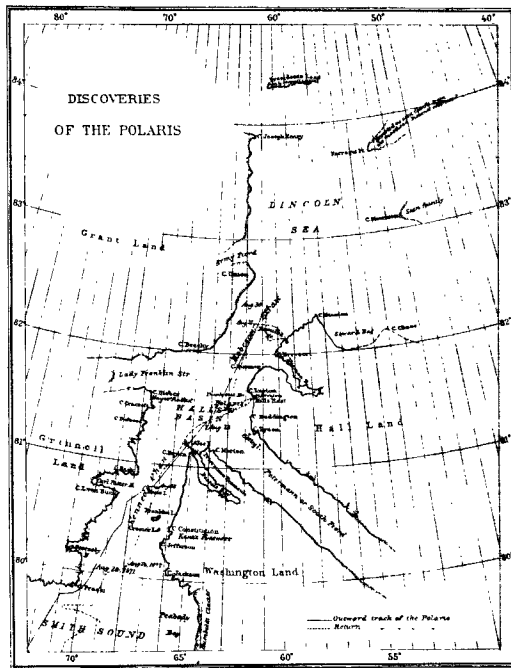

Fig. 7. Officielt kort fra Hall ekspeditionen (1871-73) som viser ruten for U.S.S. Polaris' ud- og hjemrejse. Hans Ø og de to andre 'eskimo-øer' er angivet. Fra Davis (1876).

ton så øen. Det er bemærkelsesværdigt, at Morton (i Kane, 1856, bind 2, s. 373-380) umiddelbart efter sin tilbagekomst fra turen til Kap Independence kun beskriver to øer, utvivlsomt Franklin og Crozier som er større og ligger nærmere.

Under Dr. Isaac I. Hayes' ekspedition i 1860-61 rejste Hayes og en ledsager, George Knorr, langs Ellesmere kysten og nåede i maj 1861 en position, som Hayes (1867) hævdede lå langt nordligere end Hans' og Mortons »Cape Independence«. Hayes bestemte denne position til at være $81^{\circ} 35' N$, men senere opdagelsesrejsende (f. eks. Besseles, 1879, s. 192-193; Greely, 1886, bind 2, s. 95) har sat et stort spørgsmålstegn ved nøjagtigheden af denne bestemmelse og af Hayes' kort (fig. 6).

Hvis Hayes nåede den nævnte position, hvorfor aftegnede han så ikke den overfor liggende grønlandske kyst nord for det punkt, som Hans og Morton nåede frem til? Crouse (1947) konkluderede, at Hayes maksimalt nåede området omkring Rawlings Bay ved $80^{\circ} 20' N$ (se fig. 1.). Det er vigtigt at mærke sig, at Hayes på sin rute langs Ellesmere kysten må have haft uhindret udsyn til Hans Ø. Hayes (1867, s. 343-352) giver en detaljeret beskrivelse af kysten under den nordgående del af sin rejse. Da han blev standset af vanskelige isforhold og åbent vand, klatrede han op ad »the steep hillside to the top of a ragged cliff« som han antog for at være »about eight hundred feet above the level of the sea« (s. 348). Fra dette gunstige udsigtspunkt havde han et glimrende udsyn mod nord og formentlig også tværs over Kennedy Kanalen, og han bemærkede store strækninger med åbent vand, som han mente var »The Open Polar Sea«. Hans beretning siger intet om en lille ø midt i Kanalen, og hans kort viser heller ikke nogen.

Der er naturligvis en teoretisk mulighed for, at både Kane og Hayes ekspeditionen så Hans Ø, da deres slædegruppe spejdede ud over Kennedy Kanalen i søgen efter nordlige landområder. Hayes og Knorr var måske nærmest øen på Ellesmere kysten; Hans og Morton var ca. 30 km fra den på den grønlandske side. Men selv om den ene af – eller endda begge⁵ – disse ekspeditioner skulle have set Hans Ø, er det ikke overraskende, at der tilsyneladende ingen notater blev gjort i den anledning; for nok sigtede begge ekspeditioner på geo-

Fig. 8. Udsnit af Emil Bessells' kort fra 1876 som viser U.S.S. Polaris' rute i 1871 (optrukket linie) og 1872 (stiplet linie) samt Hans Øs position. Fra Koch (1940).

grafisk udforskning, men blikket var hovedsageligt rettet mod de ikke kortlagte egne længst mod nord, især Nordpolen og i tilknytning hertil 'The Open Polar Sea'. En lille ø på ca. 1 km² ville ikke tælle meget i det perspektiv.

Kane ekspeditionens kort er ret detaljerede og viser mange små nyopdagede øer ud for Inglefield Land kysten, og som *Hans Island 1* og *Eider Island* (se ovenfor) blev nogle af dem navngivet. Hvis Hans og Morton havde set den lille ø ud for kysten ved Washington Land, er det vanskeligt at forestille sig, at den ikke ville være blevet registreret. Kane ville formodentlig have fulgt sin praksis og opkaldt den efter en kendt britisk eller amerikansk personlighed, statsmand, officer, el. lign.

En omstændighed der taler til fordel for, at de to ekspeditioner ikke bemærkede den nu omstridte ø, er dens fysiske karakteristika, som generelt gør den vanskelig at se. Dens ringe størrelse og de lyse kalkstensklipper virker som camouflage i det omgivende isfyldte vand. Selv når man kender øens position, kan den være vanskelig at få øje på. Så alt taget i betragtning er der mest der peger på, at Kane og Hayes ekspeditionerne ikke opdagede andre øer i Kennedy Kanalen end Franklin og Crozier.

Konklusion

Følgende tre punkter opsummerer denne artikel om opdagelsen og navngivningen af Hans Ø i Kennedy Kanalen:

- 1) Der er intet nedfældet om øen forud for C. F. Halls North Polar Expedition i årene 1871–73, og de første publicerede kort, der viser øens position, stammer fra denne ekspedition.
- 2) Opdagelsen af øen kan tilskrives Hall ekspeditionen i 1871, selv om både Kane ekspeditionen (1853–55) og Hayes ekspeditionen (1860–61) nåede geografiske områder, hvorfra øen formentlig var synlig.
- 3) Hall ekspeditionen navngav officielt øen og bestemte dens position.

Jeg vil ikke efterlade læseren med det indtryk, at historien om Hans Ø begynder og slutter med de ovennævnte ekspeditioner i det 19. århundrede. I de ofte overvejende akademiske diskussioner om opdagelsen og navngivningen af geografiske lokaliteter i Grønland glemmes det tit, at de lokale indbyggere har

kendt de fleste af dem i århundreder og kalder dem ved deres egne navne. Det gælder også Hans Ø og andre øer i Kennedy Kanalen. Thule-befolkningens navn for Hans Ø er Tartupaluk (nyreformet), som er en rammende betegnelse for øens facon. Tartupaluk har

sandsynligvis været kendt af samtlige generationer af eskimoer, som har boet i Thule distriktet – inklusive dem, der levede der, da det 19. århundredes amerikanske og britiske ekspeditioner kom sejlene gennem Smith Sund og navngav hundreder af 'nyopdagede' lokaliteter.

Litteratur

- Bessels, E. 1879: Die amerikanische Nordpol-Expedition. Leipzig: Von Wilhelm Engelmann, 647 pp.
- Blake, E. V. 1874: Arctic experiences: containing Capt. George E. Tyson's wonderful drift on the ice-floe, a history of the Polaris Expedition, the Cruise of the Tigress, and the rescue of the Polaris survivors. New York: Harper & Brothers, 486 pp.
- Brückner, P. 1984: Hans Island, Kennedy Channel. *J. Glaciol.* 30, 105, s. 256.
- Crouse, N. M. 1947: The search for the North Pole. New York: Smith & Sons.
- Davis, C. H. 1876: Narrative of the North Polar Expedition, U.S. Ship Polaris, Captain Charles Francis Hall commanding. Washington: Government Printing Office, 696 pp.
- [Dome Petroleum] 1984: Beaufort Sea Operations and the Hans Island Ice Force Research Program. *APOA Review* 6, 3, 28–29.
- EAL 1984: Hans Ø skal ikke være et nyt Hesselø. *Kristeligt Dagblad*, 1. maj.
- Greely, A. W. 1886: Three years of Arctic service. An account of the Lady Franklin Bay Expedition of 1881–1884, and the attainment of the farthest north. London: Richard Bentley & Son, vol. 1, 428 pp.; vol. 2, 444 pp.
- Harper, K. 1984: Hvem ejer Hans Ø? *Hainang, Nordgrønlands avis* 3–4, 76–80.
- Hayes, I. I. 1867: The Open Polar Sea. A narrative of a voyage of discovery towards the North Pole in the schooner »United States«. New York: Hurd and Houghton, 454 pp.
- Hudson, R. D. 1983: Direction of glacial flow across Hans Island, Kennedy Channel, N. W. T., Canada. *J. Glaciol.* 29, 102, 353–354.

- Jûlût, 1984: Hansø i høje nord – hvem tilhører den? (Kekertak Tartupaluk Kiavminna piginerujâ?). *Grønlandsposten* 15, 11. april, s. 30–31.
- Kane, E. K. 1856: Arctic explorations: The Second Grinnell Expedition in search of Sir John Franklin, 1853, '54, '55. Philadelphia: Childs & Peterson, vol. 1, 464 pp.; vol. 2, 467 pp.
- Koch, L. 1940: Survey of North Greenland. *Meddr Grønland* 130, 1, 364 pp.
- Lauritsen, B. 1984: Hans Ø er et stykke Grønland. *Aalborg Stiftstidende*, 5. august.
- Laursen, D. 1972: The place names of North Greenland. *Meddr Grønland* 180, 2, 443 pp.
- Lidegaard, M. 1968: Hans Hendrik fra Fiskeneset. *Tidsskriftet Grønland* 8, 249–256.
- pk, 1984: Danmark markerer sin suverænitet over Kong Hans' Ø (Danmark 'Tartupaluk'-mik piginnittuusôq). *Grønlandsposten* 32, 8. august, s. 9.

Noter

- 1 Gruppen fra Kane ekspeditionen nærmede sig Littleton Ø nordfra.
- 2 Fra sit skib »Isabel« kortlagde kaptajn Edward A. Inglefield i 1852 kysterne ved Smith Sund og opdagede og navngav Littleton Ø.
- 3 Dette skal formentlig være 'east', se fig. 7 & 8.
- 4 Dette burde mere præcist være 'Kennedy Kanalen', eftersom hele ekspeditionen sejlede op gennem Smith Sund i »Advance« til vinterlejren i Rensselaer Bugt (se fig. 5).
- 5 Hayes deltog selv i Kane ekspeditionen og havde følgelig et indgående kendskab til dens opdagelser.

Fig. 9. Hans Hendrik og hans kone Merqut samt tre af deres børn: Augustina (siddende), Tobias (stående) og Charlie Polaris; sidstnævnte blev født i 1872 under Hall ekspeditionen. Efter Blake (1874), reproduceret fra Dansk geogr. Selskabs Tidsskrift (1877, bd. 1).